

LIETUVOS RESPUBLIKOS VERTYBINIŲ POPIERIŲ KOMISIJA

IŠAIŠKINIMAS

DĖL TARPININKO VEIKSMŲ SIEKIANČIŲ NUSTATYTI, AR KLIENTAS NĖRA SUDARĘS SANTUOKOS

2005-09-09

Vilnius

Vertybinių popierių komisija, reaguodama į rinkos dalyvių paklausimus ir siekdama formuoti vienodą praktiką, teikia išaiškinimą dėl procedūros, kurios turėtų laikytis tarpininkai, siekiantys nustatyti, ar asmuo, sudarantis investicinių paslaugų teikimo sutartį ir teikiantis pavedimus dėl vertybinių popierių, nėra sudaręs santuokos.

Klientų pavedimų priėmimo ir vykdymo taisyklių, patvirtintų Vertybinių popierių komisijos 2000 m. rugsėjo 14 d. nutarimu Nr. 19 (su pakeitimais, priimtais 2002 m. gegužės 16 d. nutarimu Nr. 18), 5.2 p. nustato, kad pavedimas dėl vertybinių popierių, kurie yra **asmeninė sutuoktinio nuosavybė**, gali būti pateiktas tik kartu su rašytiniais įrodymais dėl asmeninės nuosavybės fakto, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis. Atkreiptinas dėmesys, kad ši nuostata gali būti taikoma tik tuomet, kai santuokos faktą patvirtina turimi faktiniai duomenys arba pats klientas nurodo, jog yra sudaręs santuoką – tuomet yra sprendžiama, ar vertybiniai popieriai yra asmeninė, ar bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė. Tačiau kai būtina nustatyti, ar asmuo apskritai yra sudaręs santuoką, turi būti vadovujamasi bendrųjų teisės aktų (šiuo atveju – Civilinio kodekso) nuostatomis.

Santuokos registravimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) XXIV skyrius. CK 3.303 str. 4 d. nurodo, kad santuoką sudariusių asmenų pasuose arba kituose jų asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose įrašoma apie santuokos įregistravimą ir nurodoma kito sutuoktinio vardas, pavardė ir gimimo metai, santuokos įregistravimo vieta ir data. Šiuo metu galiojantis Paso įstatymas nustato, kad pasą turėti nėra privaloma, jis išduodamas piliečio pageidavimu ir yra skirtas vyksti į užsienio valstybes (Paso įstatymo 2 str.). Pagrindinis Lietuvos Respublikos piliečio asmens dokumentas, patvirtinantis jo asmens tapatybę ir pilietybę ir skirtas naudoti Lietuvos Respublikoje, yra asmens tapatybės kortelė (Asmens tapatybės kortelės 2 str.). **Tačiau nei asmens tapatybės kortelėje, nei pase nėra įrašomi duomenys apie asmens šeiminę padėtį**, t.y. nefiksuojami duomenys, kaip tai numato CK 3.303 str. 4 d.

Atkreiptinas dėmesys, kad asmens šeiminių padėčių, greta kitų asmens duomenų, šiuo metu fiksuojama tik Lietuvos Respublikos gyventojų registre (toliau – Registras). Registrą tvarkančios įstaigos yra vadovaujančioji Registro tvarkymo įstaiga ir teritorinės Registro tvarkymo įstaigos (Gyventojų registro įstatymo 4 str.). Vadovaujančioji Registro tvarkymo įstaiga yra Gyventojų registro tarnyba, kurią steigia Vidaus reikalų ministerija. Savo ruožtu Gyventojų registro tarnyba steigia teritorines Registro tvarkymo įstaigas, tvirtina jų nuostatus.

Gyventojų registro nuostatų 11.3 p. nustato, kad pažymėjimus su asmens prašomais jo duomenimis, kurie įrašyti į Registro duomenų centrinę bazę, išduoda teritorinės Registro tvarkymo įstaigos. Tačiau šiuo metu realiai funkcionuoja ir pažymas apie asmens šeiminių padėčių išduoda tik

vadovaujančioji Registro tvarkymo įstaiga, esanti Vilniuje. Teritorinės Registro tvarkymo įstaigos iki šiol nėra įsteigtos.

Vertybinių popierių komisijos nuomone, reikalauti, kad asmuo pateiktų Registrą tvarkančios įstaigos pažymą apie savo šeiminei padėtį kiekvieną kartą, kai ketina perleisti vertybinius popierius, nėra tikslinga dėl keleto priežasčių. Pirma, kadangi pažymas apie asmens šeiminei padėtį išduoda tik Vilniuje įsikūrusi vadovaujančioji registro tvarkymo įstaiga, pažymos gavimas ne Vilniuje gyvenantiems asmenimis (įskaitant pažymos gavimą paštu) reikštų papildomas laiko ir lėšų sąnaudas. Antra, tokia pažyma galiotų labai trumpą laiką, kadangi pagal galiojančius teisės aktus asmuo gali sudaryti santuoką praėjus mėnesiui nuo prašymo įregistruoti santuoką padavimo dienos (CK 3.301 str.). Trečia, turi būti atsižvelgiama į tai, kad vertybinių popierių rinka yra ypatingai dinamiška ir bet kokie papildomi vertybinių popierių apyvartos suvaržymai, jei jie nėra adekvačiai pagrįsti, vertintini kaip pažeidžiantys investuotojų interesus.

Atkreipiame dėmesį, kad šiuo metu galiojantys teisės aktai numato, jog prieš sudarant sandorius turi būti pateikti įrodymai, kad turtas asmeninės nuosavybės teise priklauso asmeniui, kuris yra sudaręs santuoką (t.y. kai laikoma, kad santuokos sudarymo faktas yra nustatytas ir nėra kvestionuojamas), tačiau nenumato pareigos teikti įrodymus, kad asmuo **nėra** sudaręs santuokos, t.y. **netiesiogiai preziumuojama, kad asmuo nėra sudaręs santuokos**. Todėl tais atvejais, kai sandoris yra sudaromas asmens, esančio santuokoje, dėl turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, ir kito sutuoktinio sutikimas nėra gautas, turėtų būti vadovujamasi CK nustatytomis taisyklėmis.

CK 3.92 str. 4 d. nurodytus sandorius (įskaitant sandorius dėl vertybinių popierių, kurie yra bendroji sutuoktinių nuosavybė, perleidimo ar teisių į juos suvaržymo) gali sudaryti tik abu sutuoktiniai, išskyrus tuos atvejus, kai vienas iš sutuoktinių turi kito sutuoktinio išduotą įgaliojimą tokį sandorį sudaryti.

Kai sandoriai dėl bendrąja jungtine nuosavybe esančių vertybinių popierių sudaromi neturint kito sutuoktinio sutikimo, turi būti taikoma CK 3.96 str. 2 d., numatanti, kad be sutuoktinio sutikimo, kai toks sutikimas buvo būtinas, sudaryti sandoriai gali būti pripažinti negaliojančiais, nesvarbu, ar kita sandorio šalis yra sąžininga ar nesąžininga, **išskyrus atvejus, kai vienas arba abu sutuoktiniai sudarydami sandorį panaudojo apgaulę** arba kai jie valstybės registrus tvarkančioms ar kitoms institucijoms ar pareigūnams suteikė neteisingų duomenų. **Tokiais atvejais sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu tik tada, jei kita sandorio šalis yra nesąžininga**.

Vertybinių popierių komisijos nuomone, tais atvejais, kai nėra aišku, ar asmuo yra sudaręs santuoką, ar ne, o klientas nurodo, kad santuokos nėra sudaręs, vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkas, sudarydamas su klientu investicinių paslaugų teikimo sutartį ir jos pagrindu priimdamas kliento pavedimą perleisti vertybinius popierius, turėtų gauti **rašytinį patvirtinimą, kad klientas nėra sudaręs santuokos** (toks patvirtinimas sukuria prielaidas manyti, kad vertybiniai popieriai jam priklauso asmeninės nuosavybės teise), ir **kliento išipareigojimą pranešti apie jo šeimyninės padėties ir turimų vertybinių popierių teisinio režimo pasikeitimą** (jei santuokos sudarymas pakeistų jam priklausančių vertybinių popierių teisinį režimą). Jeigu paaiškėtų, kad vertybiniai popieriai buvo bendroji jungtinė nuosavybė ir sandoriui sudaryti buvo būtinas kito sutuoktinio sutikimas, sudarytas sandoris negalės būti pripažintas negaliojančiu, kadangi asmens rašytinis patvirtinimas, kad jis santuokos nėra sudaręs, būtų vertinamas kaip apgaulės panaudojimas sudarant sandorį. Toks sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu pagal sutikimo nedavusio sutuoktinio ieškinį tik tada, jei bus įrodyta, kad kita sandorio šalis buvo nesąžininga, t.y. žinojo ar

turėjo žinoti, kad sandoris buvo sudaromas dėl bendraja jungtine sutuoktinių nuosavybe esančių vertybinių popierių, neturint teisės aktų reikalaujamo kito sutuoktinio sutikimo.

Vertybinių popierių komisija atkreipia rinkos dalyvių dėmesį, kad nėra įstatymų leidėjo įgaliota oficialiai aiškinti Civilinio kodekso normas, todėl šis išaiškinimas turėtų būti vertinamas kaip Vertybinių popierių komisijos nuomonė aptariamam klausimui.

Dėl papildomos informacijos šiame rašte išdėstytais klausimais siūlome kreiptis į šio išaiškinimo rengėją – Vertybinių popierių komisijos Teisės ir priežiūros skyriaus vyr. specialistą Ramūną Kaklauską (tel. 271-49-27, el. paštas rkaklauskas@vpk.lt).

Vertybinių popierių komisijos pirmininkas

Virgilijus Poderys